

TRACTATVS
DOMINI GUILIELMI
DVRANDI SPECVLA
TORIS.

AUREVS
TRACTATVS CVIVS INSCRI
ptio est, De modo generalis Concilium
celebrandi in treis parteis decentissime
distinctus, ac uigilanter emendatus, quē
perq̄ reuerendus uir **Dominus Guilielmus Durandus**, uulgatori nomine Speculator dicitur, Episcopus Mimatensis
lōge dignissimus, Iuris tam Cesarei quā
Pontificij, necnon sacrarum literarum
peritissimus iussu Clementis quinti Pō
ti. Maxi. studiosissime condidit.

AUREVS Indicem precepsuum Rubrica
rum proxime sequens pagina continet,
cui subiecta est authoris uita.

1534

COLL-SOCIESV SALM. EX DONO REGY
data Libreria

Per breve Regestum aliquot Rubricarum huiusce Tractatus.

De correctione eorum que male agniti pcamittenda in Dei ecclesia a ministris ecclesiasticis i capie i mēbris. fo.iiij.
 De modo correctionis et reformationis ecclesie et christianitatis. fo.iii.
 Qd predicto modus correctiois et reformatiois ecclesie et christianitatis rōni et iuri sit conueniens ec. fo.v.
 De limitanda prāte superiorum. fol. v. et vi.
 De limitādo et regulando exercitio potestatio doctoū presidētū monachie. fo.vi.
 De his q ab antiquo fuerūt ab aplo et sanctis p̄fīb vna cōdictis apostolis puidē in Dei ecclesia constituta. fo.x.
 Qualiter in primiū ecclesia erant oia communia. fo.xv.
 Qd ep̄i et persone ecclesiastice nō copiātur sicut fit hodie a laicis ec. fo.xv.
 Qd delibere si expedit uniuersali ecclesie q decreta boni faciana de clericis cōing. renocetur ec. fo.xvi.
 Qd puidē ut ecclesie libere acquirere. fo.xvii.
 Qd spātes orones i old' ecclias p regib' et alio siāt. fo.xvii.
 Qd intra sua in collationibus beneficiorū et nō vacantiū sc̄ientia et in alijs ep̄is scruntur. fo.xvii.
 De exercitu cardinaliū et curialiū cōtra prelatos. fo.xvii.
 Qd militātes deo nō implicet le negotiis secularib'. fo.xvii.
 De donatione constantini. fo.xvii.
 De cohabitati de clericis et mulieris vitanda. fo.xvii.
 De concilio p̄vincialib' in anno celeb:ādīs. fo.xvii.
 De fortiligio tollendio. fo.xx.
 De etate presbyterorū et altiorū promonenda tū in ecclesia. fo.xx.
 Dei etiam ad cardinalium. fo.xx.
 De simonia et de exactionib' q in rōana curia et alibi p. votis requiruntur. fo.xx.
 De conspirantibus contra episcopos ec. fo.xxv.
 De sanctimonialibus ne cuius extraneis virio vel mulieribus habent. fo.xxv.
 De episcopis accusatis. fo.xxv.
 De multis capitulis ad vitam honestatē et morem clericorum persimilētibus. fo.xxv.
 Ut nulli in ecclesiis cōmentur. fo.xx.
 Ut penitentibus metta peccatorum suorum modum penitentia imponatur. fo.xx.
 De acquisitis ab his qui ecclesiasticum gradum obtinēt ut ecclesias conferantur. fo.xx.
 De oblationibus discordantium et opprimētum pauperes; et aliquoꝝ alioꝝ non recipiendo in ecclesia. fo.xx.
 De defensoribus ecclesiasticis a principibus postulādio. fo.xx.
 De consecratione et cōgregatiōē cōcilij ḡnalis. fo. xxii.
 De p̄sidib' reipublice ut sine his ep̄os nō communiēnt. fo.xxii.
 De immunitate ecclesiasticum subtrahēda his qui ad eas configuant si homicide voluntarij ferint. fo.xxii.
 De incontinentia clericorū. fo.xxii.
 De oblationibus defunctionē nō retinendis. fo.xxv.
 De cōmuntione eo: pōne Christi ter a laicio in anno afflīmenda. fo.xxvi.
 De stipendīs clericorum intra eotū meritum custodientis. folio. codem.
 Ne clericis presbyteri et ep̄i venaticos canes vel accipitres teneant. folio. xxvi.
 De ep̄is ut annis singulis visitent dioceses suas. fo. xl.
 De munib' p̄o iudicis: iurisdictiōibus et officiis nō recipiendis. folio. xl. et xl.
 Ut mulieres a viris certib' et a iudicio retrahant. fo. xl.
 De regib' et p̄incipib' iurisdictionem diversimode et

ecclesiasticam perturbantibus.

¶ rubrice tertie partis.

- De reformatione enim ecclesie. folio. ix.
 De regulis fidei doctrine Christiane catholicis expo-
nendis. folio. xii.
 Ut ad mensam dominorum pape et cardinalium scrip-
re divine legintur. folio. xii.
 Ut funera defunctorū cum psalmis et officio ecclesiastico
obsq' lamentationib' turnulentur. folio. xii.
 De genitū a ministro ecclesie in servitū tem redigen-
dis. folio. xii.
 De ministrantibus in altari ut post se cinctū ordīnū
habeant adintores. folio. xii.
 Ut de rebus ecclesiasticis eque siāt portions. folio. xii.
 Ut corpa defunctorū intra ecclesiam nō sepeliant. folio. xii.
 De quaestoribus et eoz abutib' refecandis. folio. xii.
 De ordinib' mendicantū alendio. folio. xii.
 De validis mendicantib' cohībendis et de invalidis in-
formandis. folio. xii.
 De hospitalib' et benochiis ad recipiendos paupe-
red. folio. xii.
 De pena sacrilegiorum. folio. xii.
 De abbatibus et religiosis domib' ut eis subje-
cuntur. folio. xii.
 De decimis personalibus et alijs et primiū solvendis
et nō solvēdo. folio. xii.
 De p̄quisitione congrua pauperibus facienda. folio. xii.
 De p̄iudentia circa gubernationē reipublice adiūden-
da in mutationibus monetar. tc. folio. xii.
 De potestate ecclesiastica super temporales dominios et
dominaria temporalia. folio. xii.
 De reformatiōe p̄ielatōrum. folio. xii.
 De refouatione cleri. folio. xii.
 De refouatione religiosorum. folio. xii.
 De modo generali per quem v̄tis ecclesia habeat
reverentiam. folio. xii.
 De secundo modo reformationis ecclesie. folio. xii.
 De superbia: elatione: et pompi ecclesiastici. folio. xii.
 De luxuria inordinate: et cohabitatione clericorum
et mulierum. folio. xii.
 De inuidia et detractionibus et partialitatibus. folio. xii.
 De primo remedio contra negligentiam et iudicatiois in
p̄ielatis. folio. xii.
 De secundo remedio contra negligentiam et iudicatiois in
curatis. folio. xii.
 De tertio remedio contra negligentiam conditione vni-
uersitatis cleri. folio. xii.
 De beneficiis ecclesiasticis unde possit par. p̄iperib' ma-
gistris et scholaribus puidē. folio. xii.
 De quarto remedio contra ignorantiam cleri et negligi-
tiam et iudicatiois. folio. xii.
 De prima negligentia p̄ielatōrum et curatōrum ecclesiasti-
cōrum circa ecclesiasticum officium et cultum dī-
num. folio. xii.
 De secunda negligentia canonicotum et aliorū q offi-
cio interflant: vel si interflant confabulantur aut p̄ ecclē-
siā discurrunt. folio. xii.
 De sexta negligentia circa cultum dīnum. folio. xii.
 De septima negligentia. folio. xii.
 De negligentia circa reparationem ecclesiasticum et iun-
tarium. folio. xii.
 De negligentia platorum et beneficiorum circa dispe-
litionem prouentū ecclesiasticorum. folio. xii.
 Quonodo dicti prouentū ecclesiastici cōter in vñas
nos vel illicitos expenduntur. folio. xii.

¶ finis.

Vulgauimus cādīdiffīme Lector p̄eclarū hoc opus
Guillēlmi durādi speculatoris in omnium studioso-
rum cōmoditatē, quod antehac nunquā imprimē-
dum prolatū fuerat: cuius quāta sit utilitas, facile per-
spicent legalis discipline non oīno rudes, Christianæq; theo-
logiæ candidati, modo ipsum non oscitanter euoluant. Dolui-
mus sane tanti authoris uicē in iure & diuino & humano p̄e-
stātis, cuius hā tam operosæ & frugiferæ lucubrations tandiu-
latuerunt, latuissentque diutius, niliforte fortuna in quandā
incidiſſemus bibliothecam uetustorum codicum refertam, ubi
ipsas diutino situ squalentes & in tinearum & blattarū prædā
abiecas reperintus: sed profecto codex ipse adeo corrupt⁹ atq;
mēdosus erat, ut sibyllæ opera indigere uideretur: quasquidem
mendas quum expurgare contendemus, multas perlustrauis-
mus bibliothecas non uulgarēs, rati nos forte (ut quādoq; fit)
reperturos emaculatiōē codicē qui nostro conatu suffragare
tur: quæ res nos fefelit. Peruenit tandem ad nos, ductu cuiusdā
optimi uiri alterū exēplat Paulo emēdatius, utruq; alteri cōtu-
limus: doctos uiros consuluimus: multos alios authores ab hoc
ipso citatos, ut ueram eliceremus lectionem euoluimus. Sicq;
multo labore, multis uigilijs, permulta mendorū monstra ex-
pugnauimus: Et qualemqualem nitorem authori reddidimus.
Nōnulla fortasse ab hui⁹ ætatis institutionibus uidebūtur alic-
na: quę reliquimus integrā: quoniā authoris ea sentētia fuit: quā
supprimere iniquū prorsus uisum est. Accipias optime Lector
quod tibi tam cādide & beneuole offertur: nostramq; operulā
quantulacunq; erit, boni consulas. **Vale**

Idem ad lectorem.

Non potuit fieri, multis de causis, quin nōnulla hisce li-
bris imprimēdis obrepserint errata. Prīo quod in su-
cem nunc primū editi sunt: quæ pria editio adeo syn-
cera esse nō potuit: ut quę postea sequētur. Deinde ty-
pographorum festinatio mendas omneis recognitores nō sinit
libere uidere: Postremo exemplar ipsum tot mēdis scatebat: ut

De modo generali Conci. celeb. Fol. III.

Incepit liber Guillelmi Durādi
Speculatoris de modo ge-
neralis concilij cele-
brandi.

Cribitur in cōci-
lio Toletano qđ
bone rei dare qđ
liū, t̄ p̄sentisvite
habet subsidii, t̄
eterne remunera-
tionis expectare
cernit premium.
xij.q.ij.bone rei.

Unde cū per sanctissimū patrež t̄ domi-
nū nostrū dominū Clementem dñina
prouidētia papam quintū, scriptū fue-
rit t̄ mandatum omnibus archiepisco-
pis, t̄ episcopis per ipsum ad fututum
concilium generale Vienne euocatū: qđ p̄
se t̄ per alios diligenter inquerent, deli-
berarēt, scriberēt, t̄ in scriptis ad dictū
Conciliū deferrent omnia que pro bo-
no statu ecclie, populi christiani, t̄ exal-
tatione fidei eis utilia viderentur. Ide-
circo ego Guillelmus diuina prouiden-
tia episcopus Almatensis, qui sum re-
quisitus super hoc evocatus, Consyde-
rans qđ sicut in maioribus est regendi t̄
in bendi potestas, ita in minoribus est
obsequēdi necessitas: vt i decretis. xxi.
di. quāuis. qđ in his. cum. c. seq. viij. dist.
que cōtra mores. xcij. dist. bene quidē.
extra de consti. ecclie sancte marie. et
de reb. ecclie. non alienan. cum laicis, et
qđ fm Grego. illud quod precipit in
imperatur, t̄ qđ imperatur necesse est fieri:
t̄ si non fiat penaz habes. xijij. q. i. quod
precipit. iij. distin. qđ hec et si legibus.
t̄ qđ fm prophetam Samuelem, melior
est enim obedientia qđ victima. i. Reg.
xv. quia sicut Grego. in moralib⁹. xxv. li
bro exponit. In obedientia, ppria: in vi-
ctima, aliena caro mactat. viij. q. i. scien-
dum. Perlectis dudū cum diligentia a
sanctis patribus cōcilijs generalibus,

provincialib⁹ et aljhs pro statu niner
saliſ ecclie cōstitutis, a quibus in plu-
ribus est recessum. Scribendū duxi ea
de quibus iuxta paruitatis mee modis
lum agendum esse videtur in concilio
memorato.

Rubrica prima de correctione eorū
que male aguntur premittenda in dei
ecclie a ministris ecclesiasticis in capi-
te t̄ in membris.

T primo siquidem cū do-
minus dicat in euange-
lio. Joā. c. viij. Qui sine
peccato est vestrum pri-
mus in illam lapidē mit-
tat, t̄ in M̄atthei. viij. c.
qđ qui trabē gestat in oculo, non pōt fe-
stucā educere de oculo fratris sui: p̄ que
probat Grego. in moralibus, qđ qui ad
aliena peccata reprehendenda vadunt,
et sua impunita relinquit, reuocari des-
cent intus ad conscientiaz, vt prius p̄
pria corrigan, t̄ tunc aliena reprehē-
dant: t̄ in grauib⁹ peccatis quis posse-
tus duz suis premitur, aliena nō diluit
iij. q. viij. q. itē in euangelio. t̄. c. qui sine
t̄ in. c. granib⁹. t̄. c. postulat. Et fm Eu-
gostinū. Sacerdos sapiēs vt medicus, t̄
perfectus prius debeat sua peccata dis-
linere, t̄ postea aliena d̄tergeret sanare.
ea. can. t̄. q. sacerdos. t̄ fm Apostolū et
ambrosiū, ille debeat de alterius errore
iudicare, qui nō habet in seipso qđ con-
demnet, t̄ qui nō agit ea que in alio pu-
tauerit punienda: qđ aliter dominū in-
honorat. ea. can. t̄. q. c. iudicet. t̄ ad Ro.
h. c. Videret deliberandū (si posset) per
quātile fore t̄ necessariū qđ an oīa corri-
gerent, t̄ reformaren̄ illa que sunt in ec-
clie dei corrigenda, t̄ reformāda tā in
capite qđ in membris, vt tñ cū pace tvenia
sup hoc loquar, t̄ ex obediētia excusat⁹
habeat, ne osmeū videar posuisse ī celū
xxi. di. int̄m. xxvj. di. deinde. Istud nēpe
sicut ex p̄missis p̄batū est, plene videret

A iiiij

Guillelmi duran. Pars Tertia.

Principaliter taceamus. Contra quod
beat' Bernardus scribens ait, Ego ac-
quisui sanguine proprio: tu consumis
et fulges in apparatu regio. Ego acquisi-
ui opprobriis et flagellis: tu consumis
in ciphis argenteis, aureis et scutellis.
Ego acquisiui vestibus nudatus: tu con-
sumis ut fulgeas in vestibus preciosis.
Ego acquisiui manibus cruci affixis: tu
consumis manibus taxillis et aleis de-
dicatis. Ego acquisiui coronam spinea-
portado: tu consumis molle pulvinar
capiti tuo supponendo. Ego acqnisiui
acetum et fel degustando: tu consumis
ciceram et mernz potando. Et postmo
dū subicit in alio loco idem Bernar-
dus. Honorati incedunt dei ministri de
bonis domini, cui honorem non deffe-
runt. Inde est qđ quotidie cernis i frenis
aureis et in sellis et phaleris meretricius
nitor apparet, intrinsecus habitus re-
gius est apparatu, ut plus fulgeant cal-
caria qđ altaria. Idē Bernardus, Quic
quid preter quotidianū victum necessa-
rium et vestitum simplicem de altario re-
tines, tuu⁹ non est: sacrilegium est, rapi-

na est. presis ut prouideas, ut consulas
ut serues, ut pcures, ut distribuas suo
tempore ut fidelis seruus quem consti-
tuit dominus super familiam suam. sed
ad quid: ut des illis escā in tempore: ut
dispenses, non ut imperes aut dissipes.
Si multum accepisti, multum debuisti
dare: et si modicum, et illud tribue. Nam
qui in modico fidelis est, supra multa co-
stituitur et intrat in gaudium domini
sui. Ad qđ nos perducat ille qui viuit et
regnat in secula seculorum. Amen.

Ista dictata fuerunt in concilio ge-
nerali Vienne celebrato, per Recens-
dum patrez dominū Guillelmu⁹ Dei
gratia Episcopum. Admireñ.

Excudebat Lugduni Joannes
Crispinus, quem dicunt du Larre, An-
no a Deipare Virginis partu sesqui-
millesimo supra tricesimumprimum.
Admireñ.